

Бульбенюк Світлана Степанівна

Гендерно зумовлене насильство: міждисциплінарний дискурс і міжнародний вимір

УДК 341.48:305:327.5

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-1.30>

2026-1.30

Стаття поширюється на умовах відкритої ліцензії CC BY 4.0

Бульбенюк Світлана Степанівна
кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри політичних
технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
Берестейський просп., 54/1, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0001-9760-7850

Анотація. Представлений аналіз міждисциплінарного підходу до розгляду гендерно зумовленого насильства у контексті огляду на досвід перебігу та завершення міжнародних збройних конфліктів. Пропонується невеликий екскурс в історію розвитку гендерних розвідок у сучасній українській гуманітарній науці. Увага акцентується на розширенні подібних досліджень, починаючи з 2014 р. та зосередженні фокусу уваги на висвітленні ознак геноциду у різних формах гендерно зумовленого насильства у російсько-українській війни. Обґрунтується важливість застосування міждисциплінарного підходу до аналізу природи та форм гендерно зумовленого насильства в умовах міжнародних збройних конфліктів, зокрема на прикладі російсько-української війни та її геноцидального характеру, що є метою статті. На підтвердження власної дослідницької позиції авторка наводить досвід проведення міжнародних судів (трибуналів) над злочинцями по завершенні міжнародних збройних конфліктів у Боснії і Герцоговині, в Руанді. Застосування міждисциплінарного підходу до аналізу форм гендерно зумовленого насильства у міжнародних збройних конфліктах дозволяє висвітлити його прояви та наслідки на індивідуальному рівні і на рівні групової та масової свідомості. Розглядається поєднання політологічного аналізу (поняття «міжнародний збройний конфлікт», «війна», «державна політика», розгляд маскулінності як елементу ідеології й світогляду), соціологічних підходів (усні свідчення, соціальні реакції, стигматизація), правові інструменти (кваліфікація злочинів, міжнародні трибунали), психологічних концепцій (резильєнтність, резистентність, травма, деперсоніфікація насильства). Стверджується, що ідеологічною (світоглядною) основою поширення гендерно зумовленого насильства під час міжнародних збройних конфліктів, а також культури замовчування, що його супроводжує, є культ «токсичної маскулінності». Доведено, що прояви гендерно зумовленого насильства у російсько-українській війні підтверджують дослідницьку позицію авторки про світоглядну основу культу «токсичної маскулінності» як базис шовіністського і геноцидального характеру російської агресії проти України.

Ключові слова: гендер, сексуальне насильство, міжнародний збройний конфлікт, геноцид, резильєнтність.

Вступ. Гендерні студії у вітчизняній гуманітаристиці мають не такі давні традиції, як західноєвропейські та північноамериканські. І це при тому, що український феміністський рух має корені у XIX ст., він розвивався багато в чому паралельно й одночасно з європейським й північноамериканським. Втім тривалий період втрати національної державності не міг не позначитися на розвитку гуманітарних і соціальних знань в Україні, у тому числі гендерних студій. Точка відліку сучасних українських гендерних студій – 1990-ті роки.

Маємо констатувати, що одним з центральних предметів дослідницької уваги в українських гендерних студіях є проблематика гендерно зумовленого насильства – в історичних розвідках та сучасних практиках. Після лютого 2022 р. дослідження зазначеної проблематики набули особливої ваги – теоретичної та прикладної. Це пов'язано з масштабуванням емпіричної бази таких розвідок внаслідок розгортання російської агресії проти України.

Важливість подібних досліджень обумовлюється не тільки завданнями фіксації гендерно зумовлених насильницьких дій проти українських громадян, передусім жінок і дітей. Ще одним аргументом на користь поглиблення розгляду і вивчення гендерно зумовленого насильства під час збройних конфліктів і війн є реалізація завдань превенції

розгортання інших різновидів насильства у поствоєнному/постконфліктному середовищі, запобігання ретравматизації жертв насильства. Для України нині надзвичайно актуальним є також завдання обґрунтування на всіх публічних майданчиках геноцидального характеру російської війни, одним з інструментів геноциду українців стає гендерно зумовлене насильство, спрямоване насамперед проти жінок і дітей. Саме науковці – дослідники у царині гендерних студій – можуть переконати представників академічної спільноти інших країн світу, що гендерно зумовлене насильство проти громадян України з боку російських військовослужбовців – це не випадкові і поодинокі «ексцеси виконавців», а прояв системної геноцидальної політики.

Методи дослідження. При підготовці представленої розвідки авторка спиралася на інструментарій аналітичної методології та застосування міждисциплінарного підходу. Дослідження гендерно зумовленого насильства в умовах війни потребує поєднання різних науково-методологічних позицій. У представленому дослідженні поєднані політологічний аналіз (поняття «міжнародний збройний конфлікт», «війна», «державна політика», розгляд маскулінності як елементу ідеології й світогляду), соціологічні підходи (усні свідчення, соціальні реакції, стигматизація), правові інструменти (кваліфіка-

ція злочинів, міжнародні трибунали), психологічні концепції (резильєнтність, резистентність, травма, деперсоніфікація насильства).

Мета та завдання. Метою статті є обґрунтування важливості застосування міждисциплінарного підходу до аналізу природи та форм ґендерно зумовленого насильства в умовах міжнародних збройних конфліктів, зокрема на прикладі російсько-української війни та її геноцидального характеру. Серед завдань статті: 1) огляд еволюції ґендерних студій у вітчизняній гуманітаристиці; 2) висвітлення геноцидального характеру ґендерно зумовленого насильства у російсько-українській війні; 3) порівняння українського досвіду проявів ґендерно зумовленого насильства під час розгортання міжнародного збройного конфлікту (російсько-української війни) з міжнародними прецедентами (Боснія і Герцоговина, Руанда та ін.); 4) розгляд правових, соціологічних та психологічних аспектів кваліфікації ґендерно зумовленого насильства та його наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Джерельна база представленої розвідки охоплює кілька ключових тематичних блоків. Перший – аналіз історії становлення ґендерних студій в Україні (Т. Марценюк, А. Пастушок). Другий – розгляд правових, соціологічних та психологічних аспектів сутності і наслідків ґендерно зумовленого насильства (А. Зейналов, В. Омельченко, О. Чиханцова). Третій – праці, присвячені дослідженню проявів ґендерно зумовленого насильства та його наслідків під час міжнародних конфліктів (Дж. Зулвер, Я. Краузе, С. Бульбенюк і Ю. Манелюк, Л. Біас).

Результати. Проблема насильства, ґендеру та конфлікту як предмет сучасної гуманітаристики загалом та політологічних досліджень зокрема саме у такому поєднанні є доволі молодою саме для української науки. Можливо, це пов'язане з тим, що тривалий час політична наука була чоловікоцентричною (маскулінною) та не зосереджувала увагу на ґендерних аспектах насильства як одного з проявів/результатів конфліктів, передусім збройних.

В українській політичній науці ґендерні студії почали розвиватися не так давно – на початку 1990-х рр. Їх розвиток пов'язаний з діяльністю знакових для української культури і науки діячок С. Павличко, Т. Гундорової, В. Агеєвої та Л. Смоляр. Власне, перші дослідження на ґендерну тематику охоплювали поле літературознавства, згодом були запроваджені окремі навчальні курси для майбутніх соціологів, були відкриті ґендерні студії у кількох українських університетах, відома не лише в Україні дослідниця О. Кісь заснувала «Українську асоціацію дослідників жіночої історії» [10; 8].

Названі приклади наводяться для ілюстрації наступної тези: політична наука в Україні почала акцентувати увагу на ґендерних студіях чи не найпізніше з усіх соціогуманітарних наук. Певним

поштовхом став початок російсько-української війни у 2014 р., зокрема перші збройні сутички проросійських парамілітарних груп і закамуфльованих військовослужбовців з РФ з українськими військовослужбовцями. Влітку 2014 р., починають фіксуватися (через усні опитування жертв та документування їх свідчень) випадки застосування ґендерно зумовленого (орієнтованого) насильства проти українських жінок з боку російських і (про)російських представників мілітарних та парамілітарних сил. Найбільш відомий факт функціонування тюрми-борделю у Слов'янську у 2014 р., коли місто було під владою банди воєнного злочинця І. Гірка-Стрелкова, на початку жовтня 2022 р. оприлюднила для громадськості знана вітчизняна письменниця О. Забужко [5].

Про це зазначалося у статті «Геноцид в Україні у 2022 році: ознаки, форми, заперечення» [4]. У зазначеній розвідці ми з колегою Ю. Манелюком розглядаємо застосування сексуального насильства проти жінок в Україні як одну з ознак геноцидальної природи війни РФ проти України. Особливого масштабування воєнні злочини проти українських жінок досягло після 22 лютого 2022 р., розширилася й географія злочинів. Наприкінці лютого – на початку березня 2022 р. це були окремі райони Київської, Сумської та Чернігівської областей (Північ України), початок розгортання ґендерно зумовленого насильства у Харківській області (Схід України), частині Херсонської та Запорізької областей (Південь України). Показово, що усі задокументовані випадки – це свідчення жінок з тих регіонів України, які були деокуповані ЗСУ, або яким пощастило вирватися з російської окупації. Що відбувається з жінками на досі окупованих українських територіях, не відомо.

Слушно зауважити, що у статті, підготовленій восени 2022 р., ми з колегою згадували про дослідження ґендерно зумовлених злочинів у Руанді та в Боснії і Герцеговині [4]. Власне аналіз сексуального насильства під час збройних конфліктів у Боснії і Герцеговині та у Руанді доводить, що ці форми ґендерно зумовленого насильства визнані Міжнародним судом злочином проти людяності та формою (різновидом) геноциду [2].

Чому це важливо, на наш погляд? По-перше, тому що ґендерна приналежність жертви насильства під час збройних конфліктів стає додатковим «стимулом» для скоєння злочину. Адже жінка, особливо обеззброєна, не може опиратися насильнику так, як це роблять комбатанти. По-друге, ця тема (зґвалтувань, сексуальних перверсій тощо) зазвичай є замовчуваною у більшості соціумів. Жінки соромляться говорити про пережите насильство, особливо, якщо воно було з боку комбатантів країни-ворога. Жінки бояться суспільного осуду, стигматизації та маргіналізації. Найбільше це характерно для традиційних суспільств. Жінки також

можуть боятися обвинувачень у колабораціонізмі та співпраці з ворогом.

Не меншою проблемою є також майбутнє жінок, які не лише пережили ґендерно зумовлене насильство, але й завагітніли та в силу різних причин залишили дитину. У такому випадку особливо яскраво проявляється проблема сприйняття соціумом жертв ґендерно зумовленого насильства. На жаль, найбільш поширена реакція та модель поведінки – це замовчування. Замовчують усі: жінки, які стали жертвами; їх рідні, друзі та знайомі; колеги та представники держави. Показові кейси маємо з німецькими жінками, які опинилися у радянській зоні окупації після Другої світової війни. Ця проблема фактично піддалася ефекту *cancel culture*. І досі не відомі масштаби насильства та долі дітей, які були народжені внаслідок скоєння цих злочинів. Маємо визнати, що в українській соціально-гуманітарній науці подібна проблематика залишається «білою плямою». Фактично немає дослідників, які наважились би опрацювати тему долі жінок-українок та їх дітей, які народилися після зґвалтувань під час російсько-української війни.

Маємо зауважити, що в останні роки з'являються дослідження ґендерно зумовленого насильства під час російсько-української війни у царині правових досліджень. Так, вітчизняний науковець А. Зейналов у статті 2024 р. звертає увагу на важливість правового встановлення фактів ґендерно зумовленого насильства під час міжнародного збройного конфлікту. Дослідник зазначає, що такі факти зазвичай розглядаються у міжнародних кримінальних трибуналах, наводячи приклади Міжнародного трибуналу по колишній Югославії (МТКЮ) та Міжнародному трибуналу по Руанді (МТР) [6, с. 58].

А. Зейналов підкреслює: «Сексуальне насильство під час збройних конфліктів може набувати різних форм, які не обмежуються тим переліком загальнокримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена у національному кримінальному законодавстві». Науковець згадує випадки ґендерно зумовленого насильства в Уганді, коли примусові вагітність або аборт теж стали формами подібного насильства [6, с. 58]. Отже, чітка фіксація форм насильства у національному нормативному полі, прописані санкції і покарання за кожну з форм ґендерно зумовленого насильства, а також вчасна фіксація і ретельний збір доказів (за умов, коли це можливо) таких форм насильства – базовий перелік умов нормативно-правового характеру, необхідний для забезпечення засудження і покарання усіх винних, навіть якщо такі засудження і покарання будуть заочними.

У даному контексті важливим і корисним стає поєднання напрацювань фахівців у царині соціології та правової науки. Так, вітчизняна соціологиня В. Омельченко, спираючись на досвід надання психологічної допомоги жертвам сексуального

насильства під час окупації українських територій, виокремлює наступні риси ґендерно зумовленого насильства російських військовослужбовців щодо українських жінок.

По-перше, російські воєнні приховували свої обличчя (ґвалтівники коїли злочини у балаклавах, у масках). Це означає, що «зґвалтування перетворюється на деперсоніфікований акт (така деіндивідуалізація, на думку психологів, має наслідки для психічного здоров'я постраждалих, які важко піддаються корекції)» [9, с. 47; 11]. На наш погляд, подібна деперсоніфікація насильства має і символічний зміст: військовослужбовець-анонім все ж таки мав певні знаки персоніфікації – однострій російського зразка і тим самим коїв насильство від імені й іменем держави-агресора з метою позначити російську зону впливу.

По-друге, військовикам-ґвалтівникам було байдуже, хто стане об'єктом насильства, ним могла стати людина будь-якого віку, будь-якої статі (найчастіше все ж таки це були жінки – С.Б.). По-третє, зґвалтування мали груповий характер. По-четверте, зґвалтуванням був властивий публічний характер: присутність свідків, інколи з числа родичів чи близьких жертви, що призводило до психічного травмування останніх (фактично акт індивідуального насильства перетворювався на насильство, спрямоване проти групи осіб – С.Б.). По-п'яте, виражений садистський компонент (жорстокі побиття, катування жертв, які спричиняють їхнє фізичне каліцтво, глибокі психічні травми і навіть смерть) [9, с. 47; 11].

До того ж, ґвалтування часто документувалися – знімалося відео, яке потім викладалося у соціальні мережі. Таким чином, деперсоніфікація насильства та насильників накладалася на персоніфікацію й оприлюднення жертви насильства, що мала на меті подвійну мету. По-перше, додати до фізичного болю додаткові психологічні страждання зґвалтованим жінкам, коли жінку-жертву можуть побачити і впізнати якомога більше людей. По-друге, це типовий прийом терористів – поширити відео з актами насильства та тим самим залякати сотні і тисячі потенційних жертв.

Тому важливою є тема резистентності суспільства загалом та конкретних жертв насильства. Дуже важливо пам'ятати про відмінність двох понять – резильєнтність та резистентність, бо їх часто плутають. Резистентність як стійкість суспільства є надзвичайно важливою не тільки під час збройного конфлікту, але і в постконфліктний час. Бо усі ці травми війни і насильства, їх «демони» можуть руйнувати як конкретних жертв, так і сам соціум.

Резильєнтність, у свою чергу, частіше розглядається як індивідуальна характеристика, як один з особистісних ресурсів тієї чи іншої людини. «Резильєнтність – це здатність пристосовуватися до стресу, подолання труднощів і відновлення після

негативних подій», – таке визначення пропонує О. Чиханцова, розглядаючи названий психологічний феномен як потужний ресурс українців в умовах воєнного стану, що триває [12, с. 151].

Як бачимо, вивчення ґендерно зумовленого насильства, особливо в умовах збройних конфліктів є неповним без дослідження суспільних та індивідуальних ресурсів опору і відновлення насильницьким діям.

Цікавою для дослідження висвітлюваної проблематики виявилася робота Дж. Зулвер про тривалість опору та мобілізацію жінок для ґендерної справедливості вздовж континіуму насильства. Авторка зокрема аналізує досвід діяльності жіночих організацій у мачистському (маскулінному) суспільстві Колумбії – країни, яка переживала громадянську війну тривалістю у кілька десятиліть. Важливою та корисною є методологія дослідження – це емпіричні дані двох жіночих організацій, що займалися колективними діями високого ризику [3].

Колумбія також є прикладом того, коли визнання цінностей ґендерної рівності сприяє процесам миротворчості і поствоєнного регулювання. У цій країні жінки та їх організації брали участь у мирних переговорах, у тому числі з боку Револьюційних збройних сил Колумбії – Народної армії (FARC). Мирна угода, яка була укладена за результатами цих мирних переговорів нині вважається найбільш «ґендерно інклюзивною» [7].

Ще однією розвідкою, присвяченою висвітленню опору ґендерно зумовленому насильству є стаття Я. Краузе, в якій розглядається досвід Нігерії, зокрема розгортання і подолання травм етнорелігійного конфлікту. Показовим, на нашу думку, є висновок авторки про те, що не тільки насильство має ґендерний характер, але й громадянська активність теж має ґендерну природу, тому що ґендерні відносини та різні уявлення про мужність теж можуть сприяти або заважати мобілізації людей (громадян) для виконання певних суспільно значимих завдань, для участі у бойових діях [1].

На основі аналізу досліджень колег та емпіричного матеріалу (польових глибинних інтерв'ю), проведених Я. Краузе у Джосі (Нігерія), авторка підтверджує наступний висновок: чим більш ґендерно рівним є суспільство, тим меншими у ньому є загрози розростання практик насильства, у тому числі збройного. Культ гегемоністської маскулінності неминуче призводить до зростання градусу агресії як всередині політичного життя тієї чи іншої держави, так і назовні, збільшує мілітаризацію та її пропаганду. І навпаки ґендерна рівність, повага до жіночого активізму, поширення його практик – це шлях до миротворення та подолання травм, спричинених ґендерно зумовленим насильством [1].

Якщо екстраполювати цей висновок на російсько-українську війну, ми можемо побачити ще один вимір досліджуваної проблематики – культурно-

світоглядний чи навіть цивілізаційний. Російський світогляд історично спирався на цінності агресивної маскулінності, причому в її найбільш токсичних – мілітаризованих формах за одночасного абсолютного знецінення жіночого начала. Тож, практики ґендерно зумовленого насильства, які, на жаль, є реаліями російсько-української війни з огляду на мілітаризований культ маскулінності, характерний для російського світогляду, – це не поодинокі ексцеси виконавців, не випадкові зразки злочинної поведінки російських військовослужбовців, це прояв архетипу токсичної маскулінності та ґендерної нерівності, що сприймаються як норма.

Швейцарська політологиня Л. Біас (Leandra Bias), яка досліджує фемінізм й авторитаризм, миротворчість у Східній Європі, на прикладі російсько-української війни стверджує: «ґендерні аспекти відіграють у цій війні не менш важливу роль, ніж суто військово-політичні, дипломатичні чи медійні. [...] Жіноче безправ'я – один із центральних елементів цієї агресії...» [7]. Дослідниця звертає увагу на прийом «фемінізації» противника, який широко використовує російська пропаганда у своїй багаторічній когнітивній війні з Європою [7]. Продовжуючи думку Л. Біас, одним з вимірів когнітивної війни РФ проти України та «колективного Заходу» є брутальне протистояння патріархального маскулінного мілітаризованого, з одного боку, та феміністського і відкритого дискурсів, з іншого.

Висновки. Таким чином, ми стверджуємо, що дослідження ґендерно зумовленого насильства у сучасних міжнародних збройних конфліктах потребує активного впровадження міждисциплінарного підходу, що поєднує методологічний інструментарій політичної, правової, соціологічної і психологічної наук. Саме завдяки застосуванню міждисциплінарного підходу ми можемо максимально комплексно проаналізувати феномен ґендерно зумовленого насильства, висвітлити його прояви та наслідки на індивідуальному рівні і на рівні групової та масової свідомості. Ідеологічною (світоглядною) основою поширення ґендерно зумовленого насильства під час міжнародних збройних конфліктів, а також культури замовчування, що його супроводжує, є культ «токсичної маскулінності». На прикладі російсько-української війни цей культ виходить на інший рівень – коли російська імперсько-мілітарна державність уособлює токсичну маскулінність, що ґвалтує (буквально й опосередковано) Україну. Фемінізація України у російській пропаганді має на меті зокрема довести її другорядність і слабкість.

На переконання авторки, подальше наукове обґрунтування та активне висвітлення у міжнародних академічних виданнях та на авторитетних дослідницьких платформах представленої позиції матиме велике значення для посилення фокусу уваги академічної і громадської спільноти

до питання важливості коректних оцінки й висвітлення ґендерно зумовленого насильства в російсько-українській війні, дозволить уникати політичних спекуляцій та політичної, соціальної, етнічної упередженості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Krause, J. Gender Dimensions of (Non)Violence in Communal Conflict: The Case of Jos, Nigeria. *Comparative Political Studies*, 2019. 52(10), 1466–1499. <https://doi.org/10.1177/0010414019830722>
2. Wood, E. J. Sexual violence during war: Toward an understanding of variation. In S. N. Kalyvas, I. Shapiro, & T. E. Masoud (Eds.), *Order, conflict, and violence*, 2008. 321–351. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511755903.014>
3. Zulver, J. M. The durability of resistance: Women's high-risk mobilization for gender justice along the continuum of violence. In J. Krause, J. Masullo, E. P. Rhoads, & J. Welsh (Eds.), *Civilian Protective Agency in Violent Settings: A Comparative Perspective*. Oxford University Press. 2023. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192866714.003.0006>
4. Бульбенюк, С., Манелюк, Ю. Геноцид в Україні у 2022 році: ознаки, форми, заперечення. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 44. С. 220–227. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.26>
5. Забужко, О. Про що Гіркіна мають допитувати батьки дівчаток з Бучі. 24 канал, 17 жовтня. 2022. URL: <https://cutt.ly/lBJ34lg>
6. Зейналов, А. Огли. Гендерно зумовлене соціальне насильство під час міжнародного збройного конфлікту на території України: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Випуск 83: частина 3. С. 55–60. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.8>
7. Ліхтштайнер, М.Е. Агресія Росії проти України та жіночий фактор у миротворчій діяльності. *Swissinfo.ch*. 12 грудня. 2022. URL: surl.li/elnaza
8. Марценюк, Т. Гендерні студії в Україні із часів незалежності: чи боїться академічна спільнота фемінізму? Інша оптика : ґендерні виклики сучасності / [упоряд. В. Агеєва, Т. Марценюк]. Київ : Смолоскип. 2019. С. 85–100. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0084590-0939-4dc9-bb38-a6c2184a7fa1/content>
9. Омельченко, В.В. Гендерно зумовлене сексуальне насильство під час воєнного конфлікту в Україні: універсальні та специфічні ознаки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Соціологічні дослідження сучасного суспільстві: методологія, теорія, методи*. 2023. 50. С. 44-52. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2023-50-05>
10. Пастушок, А., Марценюк, Т. Гендерні студії в Україні: довгий шлях від 90-х до сьогодні. 2020. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86b3a6f4-33cd-4f27-a9b8-a92efd97436d/content>

11. Психотерапевтка відверто про роботу з жертвами російських ґвалтувань. Інтерв'ю Олександри Квітко (23.04.2022, 13:00). URL: surl.li/vyo0wi

12. Чиханцова, О.А. Резильєнтність як особистісний ресурс українців в умовах воєнного стану. *Журнал сучасної психології*. 2025. № 2 (37). С. 146-153. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746187/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

REFERENCES:

1. Krause, J. (2019). Gender Dimensions of (Non)Violence in Communal Conflict: The Case of Jos, Nigeria. *Comparative Political Studies*, 52(10), 1466–1499. <https://doi.org/10.1177/0010414019830722> [in English].
2. Wood, E. J. (2008). Sexual violence during war: Toward an understanding of variation. In S. N. Kalyvas, I. Shapiro, & T. E. Masoud (Eds.), *Order, conflict, and violence*, 321–351. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511755903.014> [in English].
3. Zulver, J. M. (2023). The durability of resistance: Women's high-risk mobilization for gender justice along the continuum of violence. In J. Krause, J. Masullo, E. P. Rhoads, & J. Welsh (Eds.), *Civilian Protective Agency in Violent Settings: A Comparative Perspective*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192866714.003.0006> [in English].
4. Bulbeniuk, S., Maneliuk, Yu. (2022). Henotsyd v Ukraini u 2022 rotsi: oznaky, formy, zaperechennia [Genocide in Ukraine in 2022: signs, forms, denials]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politohichni studii*, 44, 220-227. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.26> [in Ukrainian].
5. Zabuzhko, O. (2022). Pro shcho Hirkinia maiut dopytuvaty batky divchatok z Buchi [What Girkin should be questioned about by the parents of the girls from Bucha]. 24 kanal, October 17. URL: <https://cutt.ly/lBJ34lg> [in Ukrainian].
6. Zeinalov, A. Ohly (2024). Henderno zumovlene sotsialne nasylstvo pid chas mizhnarodnoho zbroinoho konflikt u na terytorii Ukrainy: postanovka problemy [Gender-based social violence during the international armed conflict on the territory of Ukraine: problem statement]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriiia Pravo*, 83(3), 55-60. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.8> [in Ukrainian].
7. Likhtshtainer, M.E. (2022). Ahresiiia Rosii proty Ukrainy ta zhinochyi faktor u myrotvorchii diialnosti [Russia's aggression against Ukraine and the female factor in peacekeeping activities]. *Swissinfo.ch*, December 12. URL: surl.li/elnaza [in Ukrainian].
8. Martseniuk, T. (2019). Henderni studii v Ukraini iz chasiv nezalezhnosti: chy boitsia akademichna spilnota feminizmu? [Gender studies in Ukraine since independence: is the academic community afraid of feminism?]. In V. Aheieva, & T. Martseniuk (Comps.), *Insha optyka: henderni vyklyky suchasnosti* (pp. 85-100). Kyiv: Smolohskyp. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0084590-0939-4dc9-bb38-a6c2184a7fa1/content> [in Ukrainian].
9. Omelchenko, V.V. (2023). Henderno zumovlene seksualne nasylstvo pid chas voiennoho konfliktu

v Ukraini: universalni ta spetsyfichni oznaky [Gender-based sexual violence during the military conflict in Ukraine: universal and specific signs]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia Sotsiolohichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody*, 50, 44–52. <https://doi:10.26565/2227-6521-2023-50-05> [in Ukrainian].

10. Pastushok, A., & Martseniuk, T. (2020). Henderni studii v Ukraini: dovhyi shliakh vid 90-kh do siohodni [Gender studies in Ukraine: a long way from the 90s to today]. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86b3a6f4-33cd-4f27-a9b8-a92efd97436d/content> [in Ukrainian].

11. Psykhoterapevtka vidverto pro robotu z zhertvamy rosiiskykh gvaltovan. Interviu Oleksandry Kvitko [Psychotherapist frankly about working with victims of Russian rapes. Interview with Oleksandra Kvitko] (2022, April 23, 13:00). URL: surl.li/vyoowi [in Ukrainian].

12. Chykhantsova, O. A. (2025). Rezylientnist yak osobystisnyi resurs ukraintsv v umovakh voiennoho stanu [Resilience as a personal resource of Ukrainians under martial law]. *Zhurnal suchasnoi psykholohii*, 2(37), 146-153. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746187/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].

Gender-based violence: interdisciplinary discourse and international dimension

Bulbeniuk Svitlana Stepanivna

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department Political Technologies
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Beresteisky Ave., 54/1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9760-7850

This paper presents an analysis of an interdisciplinary approach to gender-based violence in the context of reviewing the experience of international armed conflicts. It offers a brief overview of the history of gender studies in contemporary Ukrainian humanities. Attention is focused on the expansion of such research since 2014 and on highlighting the signs of genocide in various forms of gender-based violence in the Russian-Ukrainian war. The importance of applying an interdisciplinary approach to analysing the nature and forms of gender-based violence in the context of international armed conflicts, in particular the Russian-Ukrainian war and its genocidal nature, which is the aim of the article, is substantiated. To support her research position, the author cites the experience of international courts (tribunals) trying criminals after the end of international armed conflicts in Bosnia and Herzegovina and Rwanda. The use of an interdisciplinary approach to analysing forms of gender-based violence in international armed conflicts allows us to highlight its manifestations and consequences at the individual level and at the level of group and mass consciousness. The study combines political analysis (the concepts of "international armed conflict", "war", "state policy" and masculinity as an element of ideology and worldview), sociological approaches (oral testimony, social reactions, stigmatisation), legal instruments (classification of crimes, international tribunals), and psychological concepts (resilience, resistance, trauma, depersonalisation of violence). It is argued that the ideological (worldview) basis for the spread of gender-based violence during international armed conflicts, as well as the culture of silence that accompanies it, is the cult of "toxic masculinity". It has been proven that manifestations of gender-based violence in the Russian-Ukrainian war confirm the author's research position on the worldview basis of the cult of "toxic masculinity" as the basis for the chauvinistic and genocidal nature of Russian aggression against Ukraine.

Key words: gender, sexual violence, international armed conflict, genocide, resilience.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.04.2026